85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том II

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том II

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ II

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение на проект №НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2069-2 (print)
ISBN 978-954-23-2070-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME II

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2069-2 (print)
ISBN 978-954-23-2070-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ II

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, ПЛАНИРАНЕ, МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА, БИЗНЕС ИНФОРМАТИКА

МЕЖДУНАРОДНАТА ПРОИЗВОДСТВЕНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ
В СЪВРЕМЕННИЯ ТЕХНОЛОГИЧЕН БИЗНЕС
Проф. д.ик.н. Таня Горчева 7

INTEGRATION PROCESSES IN INTERNATIONAL BUSINESS: DIAGNOSIS
OF PREREQUISITES, PARAMETRIZATION AND SIMULATION
D. Sc. Econ., Professor, Illya Khadzhynov, D. Sc. Econ., Professor, Maryna Savchenko
Docent, PhD in Economics, Mariia Shkurat 16

ТЕРИТОРИАЛНИ ПРОПОРЦИИ, ДИСПРОПОРЦИИ… КОХЕЗИЯ?
(ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ)
Проф. д-р Веселин Бояджиев 25

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ
РЕСУРСИ В КОНТЕКСТА НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19
Гл. ас. д-р Весела Петрова, Доц. д-р Боряна Трифонова,
Гл. ас. д-р Бориславa Гълъбова, **Проф. д-р Емил Димов** 34

ГРАДЪТ - ИКОНОМИЧЕСКИ КАТАЛИЗАТОР
ЗА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА РЕГИОНА
Проф. д-р Константин Калинков 43

ПОЛИТИКИ (НЕ)ОСНОВАНИ НА ДОКАЗАТЕЛСТВА
Проф. д-р Маргарита Богданова 51

КОНЦЕПТУАЛИЗИРАНЕ НА СИСТЕМНИ СТРАТЕГИЧЕСКИ ОБРАТИ
Проф. д-р Никола Янков 59

INSTITUTIONAL CHANGES IN THE PUBLIC ADMINISTRATION
OF AGRICULTURE TO INFLUENCE UKRAINIAN AGRO – EXPORTS
Assoc. Prof. Oksana Kiforenko, PhD 66

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ
КОМПЕТЕНЦИЙ БЕЛОРУССКИХ МЕНЕДЖЕРОВ
Доктор экономических наук, профессор Наталья Маковская 74

ПРОБЛЕМЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ
ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
Профессор, доктор экономических наук Вардан Бостанджян,
Кандидат экономических наук, д-р Армине Захарян, **Юлиана Акобян** 80

СЪВРЕМЕННИ МАРКЕТИНГОВИ АСПЕКТИ НА ПАЗАРА
НА ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Ваня Григорова ……..…….. 91

РОЛЯТА НА ОРГАНИЗАЦИОННАТА КУЛТУРА
ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА
Доц. д-р Корнелия Тодорова ……..……..…….…….. 100

УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
КАТО ФАКТОР НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЕФЕКТИВНОСТТА
НА НОВА ПАРАДИГМА НА ИНДУСТРИАЛНОТО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Александър Александрович Сергеев …..……...…….……. 108

ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРОЦЕСИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Анатолий Асенов …...…….…..……. 116

ПРОФЕСИОНАЛНО ПРЕГРЯВАНЕ И МОБИНГ
В ДИГИТАЛНА РАБОТНА СРЕДА
Доц. д-р Венета Христова …….……..……. 124

БИЗНЕС МОДЕЛИ И ТЕНДЕНЦИИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ
Доц. д-р Веселин Попов, Доц. д-р Петя Емилова ……..……. 132

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНФЛУЕНСЪР МАРКЕТИНАГА В БИЗНЕСА
Доц. д-р Виржиния Иванова …….……. 139

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ
ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ С УСЛУГИ НА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Галина Захариева …….……. 147

ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ – КЛЮЧОВ ФАКТОР
ЗА ЕФЕКТИВНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОМЯНАТА
Доц. д-р Георги Кондев ……..…….……. 155

ВЛИЯНИЕ НА TQM И ВЪНШНИТЕ РИСКОВЕ
ВЪРХУ ПРОЦЕСИТЕ СВЪРЗАНИ С УПРАВЛЕНИЕ
НА ПРОМЯНАТА В ОРГАНИЗАЦИЯТА
Доц. д-р Георги Кондев, Докторант Ирена Михайлова …….……..……. 164

ЕКОИНОВАЦИИ И РЕСУРСНА ЕФЕКТИВНОСТ
Доц. д-р Дафина Донева …..……. 172

ЕТИКА И ЕТИЧНАТА ИНФРАСТРУКТУРА –
МОДЕЛИ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Евелина Парашкевова, Докторант Изабела Йонкова …….……. 179

МОДЕЛИРАНЕ НА ЕКСПОРТНАТА ПАЗАРНА ОРИЕНТАЦИЯ
Доц. д-р Здравко Любенов ……..……. 187

ВЛИЯНИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19
ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ НАГЛАСИ И НАВИЦИТЕ
ПРИ ПОТРЕБЯВАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТИ
Доц. д-р Иван Марчевски, Ас. д-р Криста Нейкова ……..……. 191

РЕЦЕСИЯТА ПОРОДЕНА ОТ COVID-19 И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ
ЗА ПРОМЕНИ В БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Людмил Несторов ……..……. 199

РЕКЛАМНИТЕ АГЕНЦИИ В КОМУНИКАЦИОННИЯ ПРОЦЕС
Доц. д-р Пенка Горанова ……...…….……. 210

ЕФЕКТЪТ НА РОЗЕНТАЛ – КОНТРОЛНИ И УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Доц. д-р Ирена Емилова ……...…….……. 218

ДИГИТАЛНАТА ЕКОСИСТЕМА – ТЕХНОЛОГИИ И БИЗНЕС МОДЕЛИ
Доц. д-р Петя Емилова, Доц. д-р Веселин Попов ……...……...……. 227

РАЗБИРАНЕ ЗА РОЛЯТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО
В ПОСТИГАНЕТО НА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Румяна Златева ……..……. 234

НАМАЛЯВАНЕ НА РАСТЕЖА И ДЕСТАБИЛИЗИРАЩИ
ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ
ГЛОБАЛНАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Румяна Златева, Доц. д-р Али Балканли ……..……. 241

ТЕОРЕТИЧНИ И ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА КОМУНИКАЦИОННАТА
ПОЛИТИКА НА ТЪРГОВСКАТА СТРУКТУРА
Доц. д-р Христина Михалева, Х. ас. д-р Светла Атанасова ……..……. 250

МЯСТО И СЪДЪРЖАНИЕ НА ПРОЦЕСА ЗА УПРАВЛЕНИЕ
НА ПРОЕКТИ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ОСТАНАЛИТЕ ПРОЦЕСИ
Доц. д-р Христо Сирашки ……..…… 259

УПРАВЛЕНИЕ НА ИНОВАЦИИТЕ В ИНДУСТРИАЛНОТО
ПРЕДПРИЯТИЕ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Гл. ас. д-р Бориславa Гълъбова ……..……..…… 266

ДИФУЗИЯТА НА ИНОВАЦИИ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Даниела Илиева ……..……...…. 276

АЛГОРИТЪМ ЗА ФИНАНСОВО УПРАВЛЕНИЕ
В ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНСТИТУЦИЯ
Гл. ас. д-р Деница Загорчева ……....…. 284

УПРАВЛЕНИЕ НА КАРИЕРАТА –
ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева ……....…. 292

УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО В ОРГАНИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Елена Йорданова ……..…..… 298

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПЛАНИРАНЕТО
НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА БИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Елица Лазарова …….……..... 303

ГЛОБАЛНАТА ТЪРГОВИЯ С ВИСОКОТЕХНОЛОГИЧНИ
ПРОДУКТИ КАТО ДВИГАТЕЛ НА РАСТЕЖА
Гл. ас. д-р Ивайло Петров …….…..…. 312

ВЛИЯНИЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО
ВЪРХУ ЦИФРОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова …….……..… 320

СТРАТЕГИЧЕСКА КОРПОРАТИВНА ОТГОВОРНОСТ –
ОСОБЕНОСТИ И ЗНАЧЕНИЕ ЗА ОРГАНИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Милен Динков …… 328

МЕДИКО-ГЕОГРАФСКАТА КОХЕЗИЯ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Нели Веселинова …… 335

СЪСТОЯНИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ ИЗНОС В КОНТЕКСТА
НА ПАНДЕМИЯТА ОТ КОВИД-19
Гл. ас. д-р Недялко Несторов ……..…..…… 343

КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ
КАТО КОМПОНЕНТ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ –
ВЗАИМОВРЪЗКИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Станислава Стоянова …….……. 349

ИНТЕГРИРАНИТЕ ТЕРИТОРИАЛНИ ИНВЕСТИЦИИ КАТО ИНСТРУМЕНТ
ЗА ПОСТИГАНЕ НА КОНВЕРГЕНЦИЯ МЕЖДУ РЕГИОНИТЕ
Ас. д-р Мариела Стоянова …….……. 357

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ ПРИ КРИЗА - СЪВРЕМЕННИ
ИЗМЕРЕНИЯ И ВЪЗМОЖНИ БИЗНЕС РЕШЕНИЯ
Ас. д-р Надежда Стефанова ……..…. 363

РОЛЯ И ЗНАЧЕНИЕ НА РЕКЛАМНИЯ ПРОЦЕС В АГРОБИЗНЕСА
Ас. д-р Пламен Петров ……..……. 371

INTERNATIONAL ENTREPRENEURSHIP IN THE NEXT NORMAL:
CHALLENGES AND OPPORTUNITIES
Sen. lect. Margarita Mihaylova, PhD …….…….. 378

СИСТЕМИ ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА МАРКЕТИНГОВАТА
ДЕЙНОСТ В ДИГИТАЛНА СРЕДА
Д-р Ралица Янева …….…. 385

ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ НА МЪРЧАНДАЙЗИНГОВОТО ПРОДУКТОВО НИВО ПОСРЕДСТВОМ МАТРИЦАТА ARTHUR D. LITTLE – A. D. L.
Х. ас. д-р Светла Атанасова ……..... 393

THE IMPACT OF ELECTRONIC HUMAN RESOURCES MANAGEMENT PRACTICES ON ACHIEVING COMPETITIVE ENTREPRENEURSHIP FOR BUSINESS ORGANIZATIONS
Mohamed Mostafa Ali AlBaz, PhD, Lecturer,
Adham Said Ali Ibrahim, MSC, PhD Student ……..……..… 401

УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТНИ ЕКИПИ В МУЛТИПРОЕКТНА СРЕДА
Докторант Боян Врančев ……..…….. 409

ИНОВАЦИИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА „ЗЕЛЕНИ“ ПОЛИТИКИ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО
Докторант Владо Божилов ……...……..……. 416

КОНФЛИКТИТЕ В ОРГАНИЗАЦИЯТА И УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
Докторант Мария Велкова ……..… 425

ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЯТ ТУРИЗЪМ И БЪЛГАРСКАТА ПРОЕКЦИЯ
Проф. д-р Марияна Божинова ……..… 435

ИНДУСТРИАЛНА ПОЛИТИКА В ДЪРЖАВИ С РАЗВИВАЩИ СЕ ПАЗАРИ В КОНТЕКСТА НА ИНДУСТРИЯ 4.0
Проф. д.ик.н. Евгений Савелев, Проф. д.ик.н. Виталина Куриляк …….…….. 443

ОСОБЕНОСТИ НА ФОРМИРАНЕ НА МЕХАНИЗМА НА УПРАВЛЕНИЕ НА СОЦИАЛНО ОТГОВОРНИТЕ КОМПАНИИ ВЪВ ВЕРИГАТА НА ДОСТАВКИТЕ
Проф. д-р Анета Денева, Докторант Рустам Асланзаде ……..... 451

БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ КАТО АТРАКТИВНИ НИЪРШОРИНГ ДЕСТИНАЦИИ
Проф. д-р Любчо Варамезов, Кармен Врančев ……... 457

ДИГИТАЛНАТА ИНФРАСТРУКТУРА – ИНСТРУМЕНТ НА УПРАВЛЕНСКОТО КОНСУЛТИРАНЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА СМАРТ ТУРИЗМА
Доц. д-р Николай Цонев, Докторант Данаил Алеков ……..…….. 464

ВЛИЯНИЕ НА КРИЗИСНИТЕ СЪБИТИЯ ВЪРХУ ТЪРГОВИЯТА НА ДРЕБНО
Доц. д-р Венцислав Перков ……. 472

ЗНАЧИМОСТ НА АГРАРНИЯ СЕКТОР ЗА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Виолета Блажева …….…….. 480

НОВИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ БИЗНЕС
В ДИГИТАЛНА СРЕДА
Доц. д-р Искра Пантелеева ……..….. 488

ТУРИЗЪМ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19
Доц. д-р Любка Илиева ……..….. 497

ФОРМИРАНЕ НА СЕНЗОРНИ ИЗЖИВЯВАНИЯ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ
ПАКЕТИ КАТО ФАКТОР ЗА ЗАВРЪЩАНЕ НА ТУРИСТИТЕ
В ДЕСТИНАЦИЯТА
Доц. д-р Мариана Янева, Д-р Ралица Георгиева ……..… 505

БИЗНЕС ИДЕНТИФИКАЦИЯ НА ПРОДУКТИТЕ ПО ЗДРАВЕН ТУРИЗЪМ
И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА РАЗВИТИЕТО ИМ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ
РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Мариана Янева, Д-р Стилияна Басмаджиева ……. 513

СЪСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ АГРАРЕН СЕКТОР
В УСЛОВИЯ НА ТРАНСФОРМИРАЩА СЕ
КЪМ УСТОЙЧИВОСТ ИКОНОМИКА
Доц. д-р Марина Николова ……..…… 523

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА УСТОЙЧИВ КООПЕРАТИВЕН
МОДЕЛ В БЪЛГАРСКОТО СЕЛСКО СТОПАНСТВО
Доц. д-р Маруся Линкова ……..….. 532

ИЗИСКВАНИЯ ОСИГУРЯВАЩИ ЗДРАВОСЛОВНИ
И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД В ЦЕХОВЕТЕ
ЗА КОНФЕКЦИОНИРАНЕ НА ОБУВНИ ИЗДЕЛИЯ
Доц. д-р Николай Карев ……..……. 539

ТЪРГОВИЯТА НА БЪЛГАРИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ –
АНАЛИЗИ И ТЕНДЕНЦИИ
Доц. д-р Петранка Мидова ……..…… 547

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОЦЕНКА НА ПАКЕТИ ОТ АКЦИИ
Доц. д-р Светослав Илийчовски ……..... 555

ВЪЗНИКВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ТЕКСТИЛНАТА ИНДУСТРИЯ
В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Сергей Найденов, Докторант Калин Петров Киряков …….. 564

ОМНИКАНАЛНАТА ИНТЕНЗИВНОСТ НА АСОРТИМЕНТНО ПРЕДЛАГАНЕ
КАТО ДЕТЕРМИНАНТА НА ПОТРЕБИТЕЛСКАТА УДОВЛЕТВОРЕНОСТ
Доц. д-р Симеонка Петрова …. ……...571

КООПЕРИРАНЕ И СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ ЗА УСТОЙЧИВ
РАСТЕЖ И ТЕХНОЛОГИЧНО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Славена Стоянова ……..…… 579

РЕГИОНАЛНАТА ПОЛИТИКА И ПРОГРАМИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ
ТЕРИТОРИЯТА И ТУРИЗМА В СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Тихомир Личев ……. 587

СОЦИАЛНАТА КОХЕЗИЯ – ХАРАКТЕРИСТИКИ
И ТЕОРЕТИЧНА РАМКА
Гл. ас. д-р Ваня Ганева ……..….. 595

КОРПОРАТИВНА СОЦИАЛНА БЕЗОТГОВОРНОСТ
Гл. ас. д-р Емил Николов …… 603

ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ –
СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Зоя Иванова …… 611

ИНТЕЛИГЕНТНИ РЕШЕНИЯ ЗА ТЪРГОВИЯ НА ДРЕБНО –
ОБЛАЧНА БАЗИРАНА ТОЧКА НА ПРОДАЖБА
Гл. ас. д-р Иван Маринов …… 619

КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА - МОДЕЛ ЗА ПОВИШАВАНЕ
УСТОЙЧИВОСТТА НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева ……... 625

ДИНАМИКА В ЗАЕТОСТТА НА ЛЕГЛОВАТА БАЗА ПО БЪЛГАРСКОТО
ЧЕРНОМОРИЕ ЗА ПЕРИОДА 2019-2021г.
Гл. ас. д-р Любомира Тодорова……632

ПРИЛОЖЕНИЕ НА СКЛАДОВИТЕ СИСТЕМИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА
ТЪРГОВСКИТЕ ПРОЦЕСИ ПРИ ОМНИКАНАЛНИ ТЪРГОВЦИ
Гл. ас. д-р Марияна Кътева…….. 638

ХОТЕЛИЕРСТВОТО В БЪЛГАРИЯ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19
Гл. ас. д-р Павлин Павлов ……..……645

ПЛАНЪТ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И УСТОЙЧИВОСТ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – СМЯНА НА ПРИОРИТЕТИТЕ
В ТРАНСПОРТНИЯ СЕКТОР
Гл. ас. д-р Петя Коралова-Ножарова, Гл. ас. д-р Щерьо Ножаров…….……651

МРЕЖОВИ ВЕРИГИ НА ДОСТАВКА В АГРОБИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Радка Ненова ……..…….…….659

ДИНАМИКА И РАЗВИТИЕ НА ПРОИЗВОДИТЕНОСТТА
НА ТРУДА В СЕКТОР УСЛУГИ
Гл. ас. д-р Силвия Господинова …….……...667

СЪЩНОСТНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева ……..……675

ФОТОВОЛТАИЧНИТЕ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТА
НА ЗЕЛЕНАТА СДЕЛКА
Гл. ас. д-р Явор Станев ……681

ТЕРИТОРИАЛНА КОНЦЕНТРАЦИЯ НА СЕКТОР НЕДВИЖИМА
СОБСТВЕНОСТ И ФАКТОРИТЕ, КОИТО МУ ВЛИЯЯТ
Гл. ас. д-р Яна Стоенчева ……..….. 686

ФАКТОРИ, ВЛИЯЕЩИ ВЪРХУ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИТЕ
НАМЕРЕНИЯ НА МЛАДИТЕ
Ас. д-р Ивайло Костов ……..695

НАЧИНИ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ДРЕБНИЯ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ
БИЗНЕС В СФЕРАТА НА ТУРИЗМА СЛЕД COVID-19
Ст. преп. Елка Узунова ……702

ПРОИЗВОДСТВО НА ВОДОРОД ЧРЕЗ ЯДРЕНИ ЦЕНТРАЛИ –
ПЕРСПЕКТИВИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Д-р Борислав Боев ……...……..708

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ТРЪЖНИТЕ ПРОЦЕДУРИ В УПРАВЛЕНИЕТО
НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ЗЕМИ – АКЦЕНТИ И ПРОБЛЕМИ
Доктор Валери Велковски ……..…….716

ПРОГРАМАТА ЗА ПРОФИЛАКТИКАИ РЕХАБИЛИТАЦИЯ
НА НОИ КАТО ЧАСТ ОТ ДЪРЖАВНАТА ПОЛИТИКА
ЗА ЗДРАВЕН ТУРИЗЪМ
Доктор Кристина Георгиева ……..725

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ ПО КОХЕЗИОННАТА
ПОЛИТИКА ПРЕЗ XXI-ВЕК
Докторант Айтен Сабри …….. 733

ЗЕЛЕНАТА ИКОНОМИКА И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО
Докторант Александър Личев ……740

ПРИКЛЮЧЕНСКИЯТ ТУРИЗЪМ КАТО НЕРАЗДЕЛНА
ЧАСТ ОТ СВЕТОВНИЯ ТУРИЗЪМ
Докторант Виктория Янакиева ……..748

НЕГАТИВНИ ПРОЯВЛЕНИЯ ОТ ПРИЛОЖЕНИЕТО
НА МЕДИЦИНСКИЯ ТУРИЗЪМ
Докторант Десислава Александрова ……..754

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПОДХОД ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ИЗИСКВАНИЯТА
ЗА СЕРИАЛИЗАЦИЯ НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ ОТ СТРАНА НА ООП
Докторант Димитър Райчев ……761

ТЪРГОВИЯТА НА БЪЛГАРИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ – АНАЛИЗИ И ТЕНДЕНЦИИ

Доц. д-р Петранка Мидова[1]

Резюме: *В търговската статистика понятието „трети страни“ се използва най-често като еквивалентно на „страни извън ЕС“. Този подход се е наложил като следствие както от водещото значение на вътрешнообщностната търговия между страните членки на ЕС, така и от съществуването на митнически съюз, който предполага различен търговски режим с останалата част от света. Търговията с трети страни дава възможност за реципрочно отваряне на пазара с развитите страни и страните с бързо развиващи се икономики, като предоставят преференциален достъп до пазарите. Търговските отношения са много сложни като обхващат широк кръг от сделки – от сделки със селскостопански стоки до сделки с интелектуална собственост, но са подчинени на общи принципи за търговия. Като основни търговски партньори на България са разгледани Турция, Китай, Обединеното кралство, Съединените американски щати, Сърбия, Руската федерация и Република Северна Македония, които формират 52,8 % от износа за трети страни за периода 2019 – 2020 г.*

Основната цел на настоящата разработка е да отличат основните търговски партньори на България сред третите страни, да се направи анализ на вноса, износа и търговското салдо общо и по сектори на икономиката. В заключение се извеждат част от тенденциите и проблемите на търговията на България с трети страни.

Ключови думи: *основни партньори на България от трети страни, внос от трети страни, износ за трети страни, търговско салдо на България с трети страни*

JEL: F14, B27

BULGARIA'S TRADE WITH THIRD COUNTRIES - ANALYSIS AND TRENDS

Assoc. Prof. Petranka Midova, PhD

Abstract: *In trade statistics, the term "third countries" is most often used as equivalent to "non-EU countries". This approach has emerged as a consequence of both the leading importance of intra-Community trade between EU member states and the existence of a customs union, which implies a different trade regime with the rest of the world. Trade with third countries allows for reciprocal market opening with developed countries and emerging economies by providing preferential market access. Trade relations are very complex, covering a wide range of transactions, from transactions in agricultural goods to transactions in intellectual property, but are subject to general trade principles. Bulgaria's main trade partners are Turkey, China, the United Kingdom, the United States, Serbia, the Russian Federation and the Republic of Northern Macedonia, which account for 52.8% of exports to third countries for the period 2019-2020.*

The main goal of this study is to distinguish the main trade partners of Bulgaria among third countries, to make an analysis of imports, exports and trade balance in general and by

[1] p.midova@uni-svishtov.bg, Стопанска академия „Д. А. Ценов“

sectors of the economy. In conclusion, some of the trends and problems of Bulgaria's trade with third countries are presented.

Key words*: Bulgaria's main partners from third countries, imports from third countries, exports to third countries, trade balance of Bulgaria with third countries*

JEL: F14, B27

1. Въведение

Анализът на търговските взаимоотношения с трети страни е обект на настоящото изследване поради факта, че именно чрез него се отразяват настъпващите промени във външнотърговските взаимоотношения на нашата страна. Той ще даде възможност да се направят изводи за състоянието и конкурентоспособността на родните производители на външните пазара. Позицията на М. Портър относно пазарните позиции и тяхната връзка с иновациите безспорно е актуална и значима за настоящото изследване:

„Конкурентоспособността на една страна зависи от капацитета на нейната индустрия да внедрява и модернизира. Компаниите получават предимство пред най-добрите конкуренти в света поради натиска и предизвикателството. Те се възползват от силни вътрешни конкуренти, агресивни местни доставчици и взискателни местни клиенти“ (Porter, 1990).

Все още основна характеристика е доминиращото значение на вноса за сметка на износа. От съществен значение е структурата на износа и най-вече делът на нискорентабилните производства спрямо износа на високотехнологични продукти (Примова, 2019).

Търговията със страните извън ЕС е значима за развитието на икономиката ни като цяло. Тя дава възможност на българските производители да се появят на по-далечни и по-слабо разработени от тях пазари. В тази връзка настоящото изследване е опит за доказване важността на търговските отношения с третите страни като за целта са анализирани данни за износа, вноса и търговското салдо на България с тези стани, отчетено е тяхното място спрямо страните от ЕС. На следващо място са изведени водещите партньори на този пазар. Представени са данни и по сектори на икономика.

2. Износ, внос и търговско салдо на България с трети страни

1.1. Анализ на износа, вноса и търговското салдо на България с основни партньори от трети страни

В Таблица 1 са представени данни за търговията на България с трети страни за две годишен период.

Както е видно от данните в таблицата износът на България за последните две години като цяло е по-малък от вноса, което определя отрицателно търговско салдо. Тази тенденция се следва както за страните от ЕС, така и за тези извън него. Положително търговско салдо се отчита при търговията с Обединеното кралство, САЩ, Република Северна Македония, Албания, Босна и Херцеговина, Тунис, Република Южна Африка. Най-голям е неговият размер с първите две страни. Така например за 2020 г. за Обединеното

кралство сме изнесли стоки за 540,1 млн. лв. повече от колкото сме внесли, със САЩ положителното салдо е в размер на 308,1 млн. лв.

Таблица 1. Износ, внос и търговско салдо на България по групи страни и основни страни партньор през 2019 и 2020 г.

Страни и групи страни	Износ - FOB			Внос - CIF			Търговско салдо - FOB/CIF	
	2019	2020	изменение спрямо същия период на предходната година - %	2019	2020	изменение спрямо същия период на предходната година - %	2019	2020
	млн. левове			млн. левове			млн. левове	
Общо	**58459,4**	**54702,0**	**-6,4**	**65989,9**	**60102,7**	**-8,9**	**-7530,5**	**-5400,7**
ЕС	**37386,7**	**35836,5**	**-4,1**	**40257,1**	**36555,6**	**-9,2**	**-2870,4**	**-719,1**
ТРЕТИ СТРАНИ	**21072,7**	**18865,5**	**-10,5**	**25732,8**	**23547,1**	**-8,5**	**-4660,1**	**-4681,6**
ОНД	**1460,9**	**1267,8**	**-13,2**	**6760,8**	**3951,9**	**-41,5**	**-5299,9**	**-2684,1**
в това число:								
Казахстан	66,1	64,7	-2,1	6,3	26,9	327,0	59,8	37,8
Руска федерация	1027,4	824,3	-19,8	6515,0	3736,6	-42,6	-5487,6	-2912,3
ОИСР	**8329,3**	**7294,2**	**-12,4**	**7394,5**	**7822,8**	**5,8**	**934,8**	**-528,6**
в това число:								
Израел	277,2	201,6	-27,3	91,1	127,1	39,5	186,1	74,5
Канада	217,9	230,8	5,9	145,0	289,4	99,6	72,9	-58,6
Обединено кралство	1368,9	1302,7	-4,8	900,8	762,6	-15,3	468,1	540,1
Република Корея	257,0	179,0	-30,4	290,4	262,3	-9,7	-33,4	-83,3
Съединени американски щати	1108,4	1082,3	-2,4	630,8	774,2	22,7	477,6	308,1
Турция	4247,8	3525,7	-17,0	4299,7	4250,3	-1,1	-51,9	-724,6
Япония	98,8	99,8	1,0	285,8	298,0	4,3	-187,0	-198,2
ЕАСТ	**463,9**	**447,9**	**-3,4**	**555,9**	**529,5**	**-4,7**	**-92,0**	**-81,6**
в това число:								
Норвегия	83,5	91,3	9,3	44,4	44,8	0,9	39,1	46,5
Швейцария	377,9	354,4	-6,2	508,1	478,7	-5,8	-130,2	-124,3
Страни, невключени в горните групировки:								
Албания	168,8	174,6	3,4	55,5	75,9	36,8	113,3	98,7
Босна и Херцеговина	124,7	158,0	26,7	49,6	41,2	-16,9	75,1	116,8
Бразилия	61,5	83,8	36,3	100,4	196,4	95,6	-38,9	-112,6
Виетнам	79,1	77,4	-2,1	133,0	132,6	-0,3	-53,9	-55,2
Грузия	295,9	258,7	-12,6	660,4	916,4	38,8	-364,5	-657,7
Египет	764,8	324,0	-57,6	1459,0	659,1	-54,8	-694,2	-335,1
Индия	222,8	219,5	-1,5	328,1	283,1	-13,7	-105,3	-63,6
Индонезия	123,7	67,8	-45,2	271,2	231,4	-14,7	-147,5	-163,6
Иран, ислямска република	125,2	187,2	49,5	66,5	40,3	-39,4	58,7	146,9
Китай	1612,7	1802,9	11,8	2976,2	3059,3	2,8	-1363,5	-1256,4
Обединени арабски емирства	216,8	137,6	-36,5	63,1	57,6	-8,7	153,7	80,0
Перу	27,7	13,1	-52,7	92,4	532,8	476,6	-64,7	-519,7
Република Северна Македони	829,4	852,1	2,7	639,2	587,8	-8,0	190,2	264,3
Република Южна Африка	195,1	212,6	9,0	95,3	55,8	-41,4	99,8	156,8
Сингапур	196,8	39,2	-80,1	78,0	66,8	-14,4	118,8	-27,6
Сирийска арабска република	51,2	6,8	-86,7	0,5	0,8	60,0	50,7	6,0
Сърбия	1145,2	972,5	-15,1	1236,5	1202,9	-2,7	-91,3	-230,4
Тайван	55,2	79,0	43,1	202,4	214,6	6,0	-147,2	-135,6
Тунис	539,3	256,1	-52,5	40,5	30,5	-24,7	498,8	225,6
Украйна	666,7	443,7	-33,4	1048,2	1141,2	8,9	-381,5	-697,5

Източник: НСИ

Легенда:От ЕС е изключено Обединеното кралство; ОНД включва: Азербайджан, Армения, Беларус, Казахстан, Киргизстан, Република Молдова, Руска федерация, Таджикистан, Туркменистан и Узбекистан; ОИСР включва: Австралия, Американски Вирджински острови, Исландия, Канада, Мексико, Нова Зеландия, Норвегия, Обединено кралство, Република Корея, САЩ, Турция, Швейцария, Япония, Израел; ЕАСТ включва: Норвегия, Швейцария, Исландия и Лихтенщайн.

С повечето трети страни се наблюдава отрицателно салдо. С най-големи стойности е при Руска федерация, Китай, Украйна, Грузия, Египет, Сърбия. Най-значими за 20202 г. четирицифрени са неговите стойности с Руска федерация – (-2912,3 млн. лв.) и с Китай - (-1256,4 млн. лв.).

С най-голямо изменение износът за 2020 г. спрямо 2019 г. е увеличен с Иран, Тайван, Бразилия, Босна и Херцеговина – съответно с 49,5%; 43,1%; 36,3% и 26,7%. Най-драстично е намален износът за Сирийска Арабска Република и Сингапур – с над 80%.

При вноса най-динамично в положително посока е изменението при търговията с Перу и Казахстан. Значим спад отчитаме с Руска федерация – 42,6%, Република Южна Африка – 41,4% и Иран – 39,4%.

Мястото на търговията с трети страни на фона на същата със страните от ЕС и като цяло за света е представено на фигура 1.

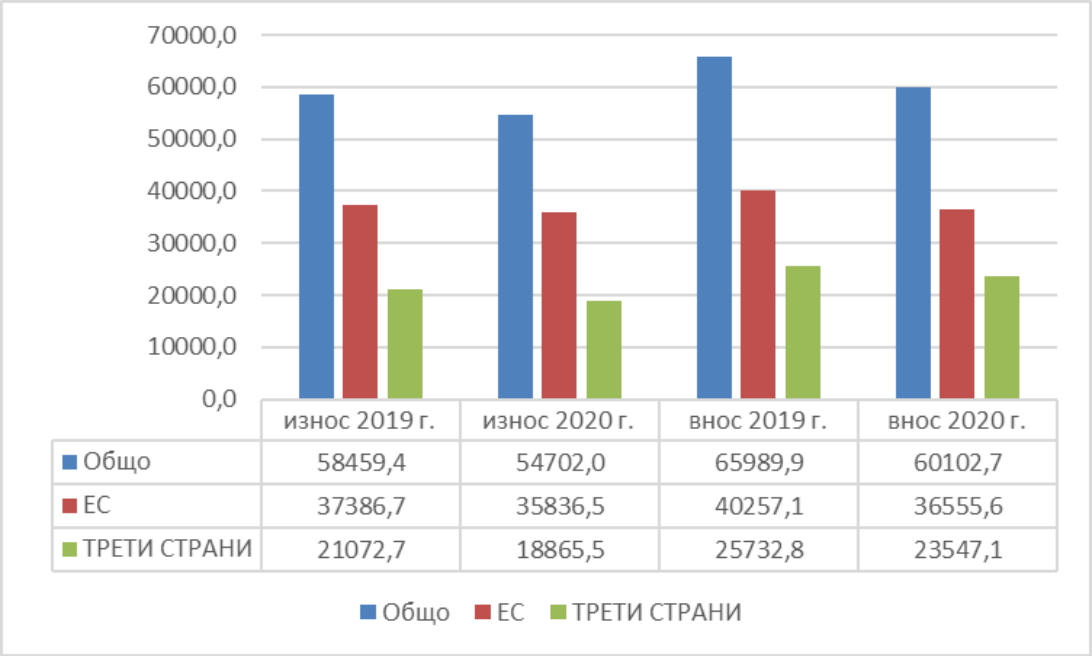

Фигура. 1. Износ и внос на България общо за света, за ЕС и за трети страни за 2019 г. и 2020 г.
Източник: обработени данни от НСИ

Износът на България за 2019 г. за трети страни е 36% от общия износ на България, като за страните от ЕС са останалите 64%. През 2020 г. съотношението износ за трети страни и за ЕС е съответно 34:66. Приз вноса делът на третите страни е незначително по-голям. И през двете изследвани години е с дял от около 39% от общия внос на страната.

1.2. Основни партньори на България от трети страни за 2020 г.

Водещите търговски партньори на България от трети страни са изведени на следващите две фигури - на фигура 2 и фигура 3.

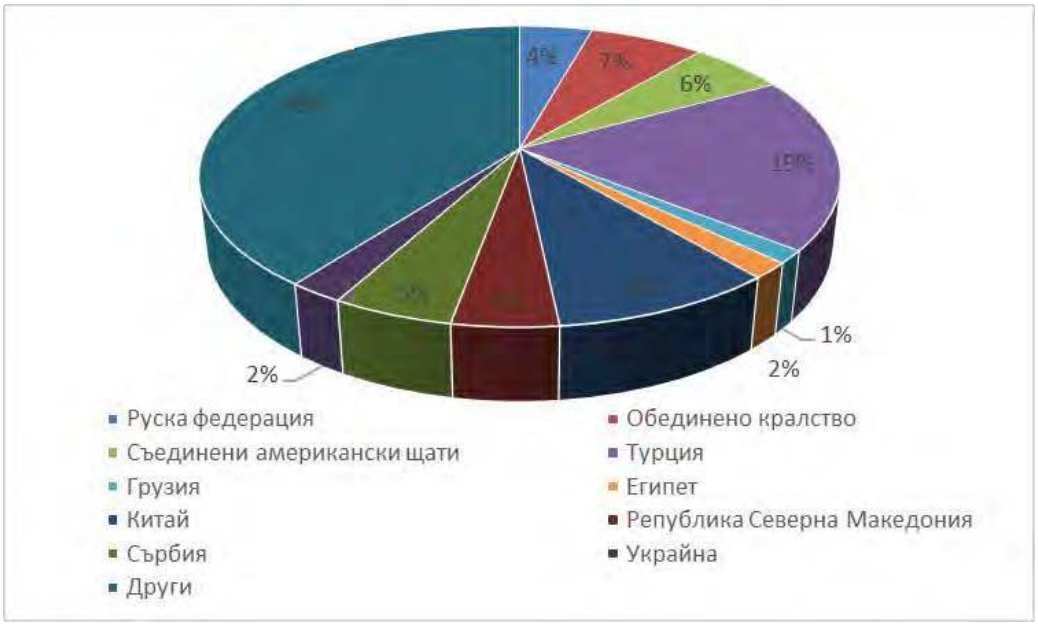

Фигура. 2. Топ 10 партньори за износ на България от трети страни за 2020 г.
Източник: обработени данни от НСИ

На фигура 2 са представени 10 най-значими търговски партньори на България при износа извън страните от ЕС. Както е видно от данните в таблицата с най-голям процентен дял при износа е Турция – 19%, следвана от Руска федерация – 10%, Обединено кралство – 7%, САЩ – 6% и др. Тези десет държави осигуряват 60% от износа за третите страни.

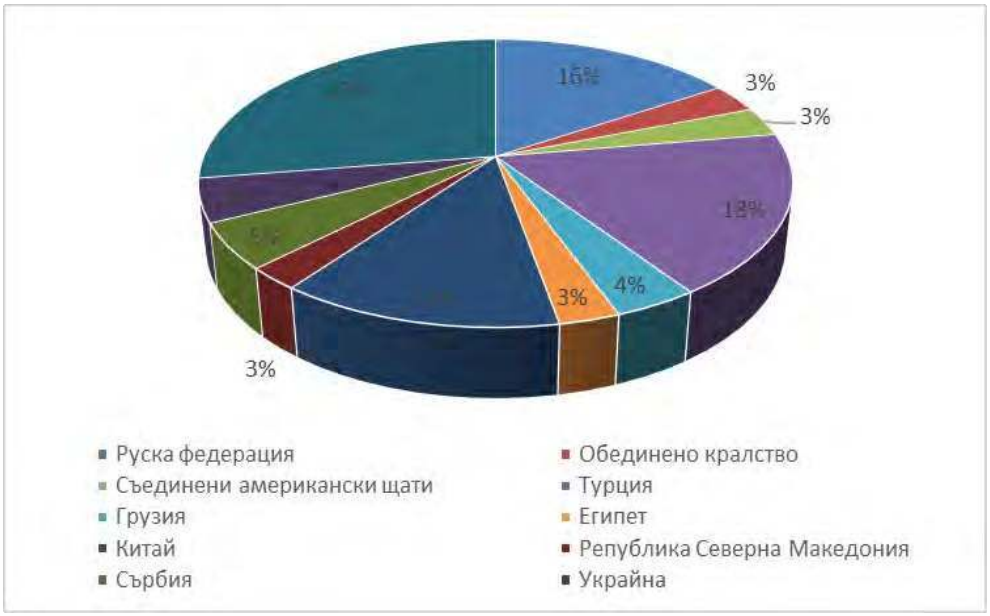

Фигура. 3. Топ 10 партньори за внос в България от трети страни за 2020 г.
Източник: обработени данни от НСИ

Според данните от фигура 3 при вноса за 2020 г. отново Турция е с най-голям дял сред третите страни -18%, следвана от Руска федерация – 16% и на трето място се откроява Китай с 13%. Десетте най-големи партньора на нашата страна за внос извън ЕС осигуряват 73%.

3. Износ, внос и търговско салдо на България с трети страни по сектори

Отчитането на търговските отношения по страни се допълва и в друг разрез, а именно по сектори на икономиката. Приведените данни за 2020 и 2021 г. Като за 2021 г. са взети предварителни данни – виж Таблица 2.

Таблица 2. Износ, внос и търговско салдо на България с трети страни по сектори на Стандартната външнотърговска класификация през периода януари - юни 2020 г. и 2021 г.[2]

Сектори на SITC	Износ - FOB			Внос - CIF			Търговско салдо - FOB/CIF	
	2020	2021	изменение спрямо същия период на предходната година - %	2020	2021	изменение спрямо същия период на предходната година - %	2020	2021
	млн. левове			млн. левове			млн. левове	
Трети страни - общо	**9251,1**	**10580,7**	**14,4**	**11249,8**	**13970,7**	**24,2**	**-1998,7**	**-3390,0**
Храни и живи животни	1291,2	1226,0	-5,0	589,1	642,8	9,1	702,1	583,2
Безалкохолни и алкохолни напитки и тютюн	118,2	89,6	-24,2	122,6	143,8	17,3	-4,4	-54,2
Необработени (сурови) материали, негодни за консумация (изкл. горивата)	813,9	1043,2	28,2	2106,4	2802,7	33,1	-1292,5	-1759,5
Минерални горива, масла и подобни продукти	923,1	1001,1	8,4	1966,3	2548,0	29,6	-1043,2	-1546,9
Мазнини, масла и восъци от животински и растителен произход	219,3	208,2	-5,1	74,0	86,9	17,4	145,3	121,3
Химични вещества и продукти	1263,2	1275,3	1,0	1097,7	1333,8	21,5	165,5	-58,5
Артикули, класифицирани главно според вида на материала	2004,7	2550,9	27,2	2272,8	2718,8	19,6	-268,1	-167,9
Машини, оборудване и превозни средства	1482,5	1813,3	22,3	2204,6	2651,0	20,2	-722,1	-837,7
Разнообразни готови продукти, н.д.	1108,4	1331,7	20,1	794,6	1009,0	27,0	313,8	322,7
Стоки и сделки, н.д.	26,6	41,4	55,6	21,7	33,9	56,2	4,9	7,5

Източник: НСИ

Данните от таблицата сочат, че по сектори на българската икономика се бележи ръст при износа при повечето стоки. Така например, най-значим за 2021 г. е при Артикулите, класифицирани според вида на материала – 2550,9 млн. лв. – осигурява една четвърт от износа. В нея влизат различни стоки, включително обработени кожи, артикули от каучук, от корк и дървен материал, хартия, текстил, чугун и стомана, благородни и цветни метали. На второ място по значимост е износът с трети страни

[2] Предварителни данни към 12.08.2021 година.

на Машини, оборудване и превозни средства в размер на 1813, 3 млн. лв. На трето място е износът на готови продукти - 1331,7 млн. лв. Най-голям е спадът с 24,2% в сектор Алкохолни и безалкохолни напитки и тютюн, а незначителен при търговията в сектор Храни и живи животни – само 5%.

При вноса през 2021 г. се отличават четири сектора както следва Необработени материали, негодни за консумация – 2802,7 млн. лв., Артикулите, класифицирани според вида на материала – 2718,8 млн. лв., Машини, оборудване и превозни средства – 2651,0 млн. лв. и Минерални горива, масла и подобни продукти – 2548,0 млн. лв. При това намаление на вноса по сектори за 2021 г. спрямо предходната не се отчита.

4. Заключение

Въз основа на направеното статистическо проучване в настоящата разработка мога да се направят следните по-важни изводи:

Като цяло износът на трети страни за 2021 г. спрямо предходната е увеличен с 14,4%, а вносът с 24,2%, което в крайна сметка се изразява в отрицателно търговско салдо в размер на 3390 млн. лв.

Концентрацията на износа в определена група или групи стоки е рисково, тъй като при една нестабилност на пазара би повлияло на конкретното предприятие и на икономиката на страната.

Водещите групи по сектори на икономиката, както бе отчетено, са предимно готови продукти, което може да се определи като положителна тенденция. Причината е значително големият дял на износ на продукти с висока добавена стойност за сметка на суровините. Промените все още са с бавни темпове не могат да изведат страната ни все още от категорията „най-бедната държава в ЕС“ (Илиев, 2020).

Преориентация на българските предприятия към производство на продукти с висока добавена стойност е един от вариантите за повишаване на износа и отчитане на положително търговско салдо, осигуряващо стабилност на икономиката. Това е особено значимо в условията на икономически, политически и други кризи.

Технологичното обновление на родното производство следва да се стимулира чрез различни програми за производство и реализация на продуктите.

Чуждестранните инвестиции също могат да допринесат са подобряване на търговските отношения на България с трети страни. Те могат да осигурят ноу-хау, заетост на населението в дадени региони, но не могат драстично да повлияят на структурата на износа.

Използвани източници

Beins, B. (2012). *APA Style Simplified: Writing in Psychology, Education, Nursing, and Sociology.* New York: Wiley-Blackwell.

Porter, M. (1990). The Competitive Advantage of Nations. *Harvard Business Revue*.

Богданова, М. (2020). Университетските бизнес модели при управление на кризи. *Бизнес управление*(4), 37-48.

Илиев, В. (2020). Мястото на България в Световния износ през 2020 г. Извлечено от https://www.bia-bg.com/analyses/view/28857/

Примова, В. (2019). Ефективност на износа и конкурентоспобност на българската икономика. *Икономически и социални алтернативи*(2), с.64.

www.nsi.bg